

Υπουργείο Παιδείας
Αθλητισμού και Νεολαίας

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Αντρέας Αντζουλής | Διδάκτωρ Νεοελληνικής Φιλολογίας
Επιθεωρητής Μέσης Εκπαίδευσης Φιλολογικών Μαθημάτων

Υπεύθυνος Ομάδας Αναλυτικού Προγράμματος Λογικής-Φιλοσοφίας
Συνυπεύθυνος Ομάδας Αναλυτικού Προγράμματος Λογοτεχνίας

✉ aantzoulis@schools.ac.cy

☎ + 357 22800895 / + 357 24821379

🏛 Κίμωνος και Θουκυδίδου, Ακρόπολη 2006, Λευκωσία [Γρ. 306]

🏛 Ελευθερίας 2, Αραδίππου 7102, Λάρνακα [Γρ.117]

Περιεχόμενο παρουσίασης

Γραμματολογικό και ιστορικό πλαίσιο της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας:*

- i. Δημοτική Ποίηση (Βυζάντιο – Ελληνική Επανάσταση),
- ii. Έντεχνη Λογοτεχνία: Μεσαιωνική Λογοτεχνία (10^{ος}/11^{ος} αι. – 1453), Λογοτεχνία της Αναγέννησης (1453-1669),
- iii. Η Λογοτεχνία του αρχόμενου νέου ελληνισμού (1669-1830),
- iv. Ο Εθνορομαντισμός (1830-1880)

- v. Η Λογοτεχνία στα χρόνια του αστικού εισυγχρονισμού (1880-Α' Παγκόσμιος Πόλεμος),
- vi. Η Λογοτεχνία του Μεσοπολέμου – Μοντερνισμός (περίοδος ανάμεσα στον Α' και στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο),
- vii. Μεταπολεμική Λογοτεχνία (μετεμφυλιακή περίοδος – μεταπολίτευση).

***Η γραμματολογική περιοδολόγηση δεν αποτελεί αυτοσκοπό.**

Λειτουργεί υποστηρικτικά, ώστε οι μαθητές να κατανοούν το έργο μέσα στο ιστορικό, κοινωνικό και αισθητικό του πλαίσιο.

ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟ – ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

(4)

Γραμματολογικοϊστορικό διάγραμμα για τις «εποχές» της λογοτεχνίας

- Βασικοί όροι και έννοιες στο πεδίο της επιστήμης της Νεοελληνικής Φιλολογίας.
- Περιοδολόγηση της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και η συνάφειά της με τα κοινωνικά-ιστορικά συμφραζόμενα (Ιστορία της Λογοτεχνίας).
- Βασικά στοιχεία/εργαλεία και μέθοδος ανάλυσης των λογοτεχνικών κειμένων.
- Μέθοδοι προσέγγισης των λογοτεχνικών κειμένων (Ιστορία της Λογοτεχνίας – Θεωρία της Λογοτεχνίας – Κριτική της Λογοτεχνίας).
- Εισαγωγή στα Αναλυτικά Προγράμματα Λογοτεχνίας Μέσης Εκπαίδευσης. Στοιχεία Διδακτικής της Λογοτεχνίας (συνεξέταση/συνανάγνωση, διαθεματικότητα, λογοτεχνικός γραμματισμός, δημιουργική γραφή κ.ά.). Διδακτικά σενάρια/Σχέδια μαθήματος.

Όροι και έννοιες της επιστήμης της Νεοελληνικής Φιλολογίας.

(1) Η συμβολή του **Νεοελληνικού Διαφωτισμού** στη δημιουργία επιστημονικών νεολογισμών στον τομέα της γραμματολογικής ορολογίας: Κοραΐς: «μυθιστορία», «ρομανόν» (μεταγραφή του γαλλικού roman / νεότερο, ιταλογενές «ρομάντσο») >Π. Σούτσος (ο πρώτος μεταπελευθερωτικός μυθιστοριογράφος): «μυθιστόρημα» (*Λέανδρος*, 1834), «γραμματική», «γραμματικά» κ.ά.

(2) Η συμβολή του άρθρου του **Ι. Πανταζίδη**, «Φιλολογία, γραμματολογία, λογοτεχνία», *Εστία* 1886.

(3) Η συμβολή των άρθρων του **Ι. Συκουτρή**, «Γραμματεία» και «Γραμματολογία» στη *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, 1929.

Όροι και έννοιες της επιστήμης της Νεοελληνικής Φιλολογίας.

- «Γραμματεία»: κείμενα στην ευρύτερη πολιτισμική τους έννοια / το σύνολο των γραπτών μνημείων του λόγου.
- «Λογοτεχνία»: κείμενα στη στενότερη, «αισθητικά» καταξιωμένη τους σημασία / όσα από το σύνολο (της Γραμματείας) πληρούν τις αισθητικές αξιώσεις της συγκεκριμένης κάθε φορά ιστορικής περιόδου / η λογοτεχνία είναι ιστορικά προσδιορισμένο πεδίο / η έννοια της λογοτεχνίας αλλάζει περιεχόμενο στην ιστορική διάρκεια (κριτήρια, λογοτεχνική αξία).

...Όροι και έννοιες της επιστήμης της Νεοελληνικής Φιλολογίας.

- **«Ιστορία της Λογοτεχνίας»:** η ιστοριογραφική γραμματολογική δραστηριότητα και το προϊόν της, βλ. το βιβλίο-εγχειρίδιο Ιστορίας της Λογοτεχνίας.
- **«Θεωρία της Λογοτεχνίας»:** η θεωρητική γραμματολογική δραστηριότητα με το πεδίο της λογοτεχνίας. Η ενασχόληση με τους γενικούς νόμους, τις γενικότερες κατηγορίες (λογοτεχνικά είδη, ρητορικοί τρόποι, ρητορικά σχήματα, αφηγηματικές δομές, υφολογία, συνδυαστικοί μηχανισμοί του λογοτεχνικού λόγου κ.ά.) βάσει των οποίων μελετώνται, αναλύονται και ερμηνεύονται τα λογοτεχνικά κείμενα.
- **«Κριτική της Λογοτεχνίας»:** η κριτική γραμματολογική δραστηριότητα με το πεδίο της λογοτεχνίας. Η διατύπωση προσωπικών απόψεων για τα κείμενα, που στηρίζονται σε μεθοδολογικές αρχές και έχουν ερμηνευτικό και αξιολογικό βάρος.

...Όροι και έννοιες της επιστήμης της Νεοελληνικής Φιλολογίας.

- «Γραμματολογία» («Litteraturwissenschaft»): ευρύτερος όρος για τη δήλωση της επιστήμης που έχει ως αντικείμενό της τα γραπτά μνημεία του λόγου («πατέρας» του όρου, σύμφωνα με τον Στ. Κουμανούδη, *Συναγωγή Νέων Λέξεων* 1900, είναι ο Κ. Ασώπιος).
- «Φιλολογία» («Philologie», «Philology»): βοηθητικός κλάδος της Γραμματολογίας. Σημαίνει την πρωταρχική-πρωτογενή ενασχόληση με τα κείμενα από τη χειρόγραφη μέχρι και την τελική (τυπογραφική) μορφή τους.
- «Γραμματολογία είναι η φιλολογική επιστήμη, η οποία εξετάζει ιστορικάς έκαστα ή το σύνολο των λογοτεχνικών, εν μέρει δε και άλλων γραμματειακών μνημείων ενός έθνους εν τη αδιαρρήκτω ενότητι της μορφής και του περιεχομένου αυτών», Ι. Συκουτρής, «Γραμματολογία» (1929): Ι. Συκουτρής, *Μελέται και άρθρα*, Αθήνα 1956, σ. 128.

Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

- Μια γενική διαίρεση της Ιστορίας της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

A. Πριν την Άλωση (10^{ος} αι.-1453) **B. Μετά την Άλωση (1453-1669)** **Γ. Αφύπνιση του Νέου Ελληνισμού (1669-1830)**

- **10^{ος} αι.-1204** (Άλωση της Πόλης από τους Φράγκους Σταυροφόρους)
- **1204-1453** (Άλωση της Πόλης από τους Οθωμανούς Τούρκους)

- **1453-1669** (Κατάληψη της Κρήτης από τους Τούρκους)
- Σκοτεινοί αιώνες για τους υπόδουλους
- **Η ευρωπαϊκή Αναγέννηση** (Κρήτη, Επτάνησα)

- **1669-1774** (Θρησκευτικός Ουμανισμός/Εκκλησια διατήρηση εθνισμού, ορθοδοξίας και ενίσχυση παιδείας)
- **1774-1830** (Ακμή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού)

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

Δ. Περίοδος του νέου ελληνικού κράτους (1830-σήμερα)

- Επτανησιακή Σχολή (πριν και μετά την περ. του νέου ελληνικού κράτους),
- Φαναριώτες και Ρομαντική Σχολή των Αθηνών (1830-1880)
- Νέα Αθηναϊκή Σχολή (1880-1920)
- Νεότερη και Σύγχρονη Λογοτεχνία (1920-σήμερα):
 - Α' δεκαετία Μεσοπολέμου (1920-1930 / Γενιά του '20),
 - Β' δεκαετία Μεσοπολέμου (1930-1940 / Γενιά του '30),
 - Μεταπολεμική Λογοτεχνία (1941-1967),
 - Σύγχρονη Λογοτεχνία (δεκαετία του '70 κ.ε.).

Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

- Η πρώτη μεγάλη παράδοση που τροφοδοτεί το σώμα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Δημοτικό Τραγούδι

η (ανώνυμη) δημοτική ποίηση (Βυζαντινή περίοδος-Ελληνική Επανάσταση)

παραλογές

- πολύστιχα
- αφηγηματικά
- εξιστόρηση δραματικών περιπετειών της ζωής
- παραμυθικό στοιχείο
- *Του νεκρού αδελφού*

ακριτικά

- εξύμνηση υπερφυσικών κατορθωμάτων ηρώων Ακριτών
- Διγενής Ακρίτας = σύμβολο
- *Η αρπαγή της γυναίκας του Διγενή*

του Κάτω Κόσμου

- αναφέρονται στον Χάροντα και στον Κάτω Κόσμο
- πηγή τους η οδύνη της εμπειρίας του θανάτου
- *Η λυγερή στον Άδη*

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

Δημοτικό Τραγούδι

κλέφτικα

- η νεότερη και πλουσιότερη κατηγορία των δημοτικών τραγουδιών
- υμνούν τη ζωή και τα κατορθώματα των κλεφτών και αρματολών της περιόδου της Οθωμανοκρατίας ή θρηνούν τον θάνατό τους
- δεν είναι αφηγηματικά/έπη
- κρατούν μόνο τον θεματικό πυρήνα από την ιστορία των κλεφτών
- *Των Κολοκοτρωναίων*

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

- ο κόσμος του δημοτικού τραγουδιού *ακέραιος* και *φυσικός*
- η στιχουργική ανανέωση: εγκαταλείπεται η προσωδία της αρχαίας μετρικής (ρυθμός = κανονική εναλλαγή μακρόχρονων και βραχύχρονων συλλαβών) και κερδίζει έδαφος η βυζαντινή και νεοελληνική μετρική (ρυθμός = κανονική εναλλαγή τονισμένων και άτονων συλλαβών) / ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος ή πολιτικός στίχος.
- ο λιτός και πυκνός λόγος (κυρίως ουσιαστικά και ρήματα)
- η αρχή της ισομετρίας: κάθε μετρική ενότητα (στίχος-ημιστίχιο-δίστιχο) = ένα ολοκληρωμένο νόημα, αποφυγή διασκελισμών
- η επανάληψη
- τα άσκοπα ερωτήματα
- οι προσωποποιήσεις κ.ά.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

- Η δεύτερη μεγάλη παράδοση που τροφοδοτεί το σώμα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

έντεχνη λογοτεχνία

η (επώνυμη) λογοτεχνία

οι απαρχές της νεοελληνικής γλώσσας

οι απαρχές του νεοελληνικού πολιτισμού

1. Μεσαιωνική λογοτεχνία
(10^{ος}/11^{ος} αι.-1453)

2. Αναγεννησιακή λογοτεχνία
(1453-1669)

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

1. Μεσαιωνική λογοτεχνία (10^{ος}/11^{ος} αι.-1453):

1.1 το Έπος του Διγενή Ακρίτα

- προϊόν της βυζαντινής περιφέρειας («Θέματα», Ακρίτες), 10^{ος}-11^{ος} αι.,
- το πρώτο γραπτό μνημείο της νέας ελληνικής λογοτεχνίας με κριτήριο τη γλώσσα (γραμμένο στη λαϊκή ομιλουμένη = τη νεοελληνική γλώσσα) και το περιεχόμενο (στη γραμμή των επικών ποιημάτων της Δύσης, φανερώνει μίαν καινούρια συνείδηση, εθνική), πβ.: τραγούδι του Ρολάνδου (Γαλλία), Άσμα του Σιντ (Ισπανία), Τραγούδι των Νιμπελούγκεν (Γερμανία),
- πολύστιχο αφηγηματικό ποίημα (5000 στίχων), γραμμένο την περίοδο της Μακεδονικής Δυναστείας (τέλη 10^{ου}-αρχές 11^{ου} αι.), άγνωστο μέχρι το 1875 (Κ.Ν. Σάθας και Ε. Legrand, χειρόγραφο Τραπεζούντας), άγνωστος ποιητής,
- πηγή του τα Ακριτικά/Δημοτικά Τραγούδια, ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος στίχος
- δεν σώζεται το πρωταρχικό κείμενο, μόνο οι παραλλαγές του (6).

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

1. Μεσαιωνική λογοτεχνία (10^{ος}/11^{ος} αι.-1453):

1.2 τα προδρομικά ή πτωχοπροδρομικά

- προϊόντα του βυζαντινού κέντρου («Βασιλεύουσα»), της «αυλής των Κομνηνών», μέσα του 12^{ου} αι.,
- **ποιήματα-αιτήματα** προς τον Ιωάννη Κομνηνό ή το γιο του Μανουήλ Κομνηνό, γραμμένα σε έντονη δημώδη γλώσσα της εποχής, ήρωας ο «Πτωχοπρόδρομος», σατιρική διάθεση,
- Αμφίβολο εάν ανήκουν στον γνωστό λόγιο ποιητή και πολυγράφο Θεόδωρο Πρόδρομο, που ήταν γνωστός για παρόμοια αιτητικά ποιήματα,
- πριν ανακαλυφθεί το ακριτικό έπος, αποτελούσαν το αρχαιότερο μνημείο της νέας ελληνικής
- πβ.: Σπανέας (*Διδασκαλία παραινετική*), σε δημώδη γλώσσα της υστεροβυζαντινής περιόδου, κανόνες αυλικής ηθικής και εθιμοτυπίας.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

1. Μεσαιωνική λογοτεχνία (10^{ος}/11^{ος} αι.-1453):

1.3. τα ερωτικά-ιπποτικά έμμετρα μυθιστορήματα

- προϊόντα της πρώτης επαφής με τη Δύση (Άλωση της Πόλης από τους Σταυροφόρους, 1204), **μέσα του 13^{ου}-μέσα 15^{ου} αι.**,
- η ποίηση στις εθνικές λογοτεχνίες της Δύσης γνωρίζει εξαιρετική άνθηση, **έντονη δυτική επίδραση** στα ελληνικά λογοτεχνικά κείμενα του 13^{ου} αι. και των δύο επόμενων αιώνων,
- ο χαρακτηρισμός **ερωτικά** (ιστορία ενός ζευγαριού που χωρίζει και υποφέρει ώπου να ξανασμίξει) και **ιπποτικά** (έντονη επίδραση του δυτικού μεσαιωνικού ιπποτισμού με τον άντρα υποτελή στον έρωτα, με μονομαχίες κ.ά.), έντονο το στοιχείο της **φαντασίας**, της **περιπέτειας**, της **αφηγηματικής περιγραφής**, της **έκφρασης** (εκτενής ρητορική περιγραφή), **εγκιβωτισμένες αφηγήσεις**, παρεμβολή αυτούσιων **δημοτικών τραγουδιών** της εποχής («καταλόγια») κ.ά.,
- Βλ.: *Λίβιστρος και Ροδάμνη*, *Καλλίμαχος και Χρυσορρόη*, *Βέλθανδρος και Χρυσάντζα*, *Ιμπέριος και Μαργαρόνα* (διασκ./μτφρ), *Φλόριος και Πλατζιαφλόρα* (διασκ./μτφρ.).

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

1. Μεσαιωνική λογοτεχνία (10^{ος}/11^{ος} αι.-1453):

1.4. οι θρήνοι για την Άλωση

- Προϊόντα της περιόδου μετά την Άλωση της Πόλης από τους Οθωμανούς, 15^{ος} αι., περίοδος με ελάχιστα δείγματα πνευματικής δραστηριότητας για δύο περίπου αιώνες,
- ο οθωμανοκρατούμενος ελληνισμός καταφεύγει στο **Δημοτικό Τραγούδι** (Θρήνο) με το οποίο θρηνεί το πέσιμο της Πόλης,
- ο παρήγορος λόγος: *«Πάλι με χρόνια, με καιρούς, πάλι δικά μας είναι»*,
- στα μέρη που έμειναν στην κυριαρχία των Φράγκων και μετά την Άλωση, η λογοτεχνική παραγωγή συνεχίζει τον δρόμο της (νησιά, Κρήτη, Επτάνησα).

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

2. Αναγεννησιακή λογοτεχνία (1453-1669):

2.1 τα κυπριακά ερωτικά

- προϊόντα της περιόδου πριν την κατάληψη της Κύπρου από τους Τούρκους (1571),
- ερωτικά ποιήματα, τα **ωραιότερα λυρικά δείγματα** όλης της πρωιμότερης νεοελληνικής λογοτεχνίας, της λογοτεχνίας της Αναγέννησης στην Ελλάδα, γραμμένα στο **τοπικό ιδίωμα** (*Δίδει τη βράστην στο λαμπρόν η φύση / στο χιόνιν δίδει κρυότην, δίδει ασπράδαν*) και όχι στον καθιερωμένο λαϊκό δεκαπεντασύλλαβο αλλά στον **ιταλικό εντεκασύλλαβο** και στις ποικίλες στιχουργικές μορφές του (σονέτα, οκτάβες, τερτσίνες κ.ά.),
- έντονη **ιταλική επίδραση**, αρκετά είναι άμεσες μιμήσεις του Πετράρχη ή άλλων πετράρχικων ποιητών (J. Sannazaro, P. Bembo)
=> **«Πετραρχισμός»**.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

2. Αναγεννησιακή λογοτεχνία (1453-1669):

2.2 η Κρητική Λογοτεχνία (1453-1570)

- στο λατινοκρατούμενο ελληνισμό (κυρίως στην Κρήτη, την Κύπρο και τα Δωδεκάνησα) η **λογοτεχνική παραγωγή συνεχίστηκε** χωρίς να επηρεαστεί από την πτώση του Βυζαντίου,
- το **ανανεωτικό πνεύμα της Αναγέννησης** επηρεάζει ιδιαίτερα την Κρήτη,
- η πρώτη περίοδος, 15^{ος} έως τέλη 16^{ου} αι., είναι περίοδος **προετοιμασίας της ακμής**, γλώσσα και μέτρο επηρεασμένα ακόμη από τη βυζαντινή λογοτεχνία,
- το σημαντικότερο δείγμα μίας πρώτης γεύσης της πρώιμης Αναγέννησης στην κρητική λογοτεχνία είναι ο **Απόκοπος** («Μιάν από κόπου νύσταξα») του Μπεργαδή, το πρώτο νεοελληνικό λογοτεχνικό βιβλίο που γνωρίζει τον τύπο (Βενετία, 1519), μαζί με τα κυπριακά ερωτικά, είναι το ποιητικότερο έργο του 16^{ου} αι.
- Βλ. επίσης: Γαδάρου, Λύκου και Αλουπούς διήγησις χαρίεις («Η φυλλάδα του Γαϊδάρου»), Βενετία 1539, ποίημα καθαρά λαϊκό, με λαϊκή θυμοσοφία και χιούμορ.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

2. Αναγεννησιακή λογοτεχνία (1453-1669):

2.2.1 η Κρητική Λογοτεχνία «της Ακμής» (1570-1669)

- η Κρητική Λογοτεχνία φτάνει στην **ακμή** της στα τέλη του 16^{ου} αι. (1570) μέχρι και το 1669 (κατάληψη του νησιού από τους Τούρκους),
- μετά την κατάληψη της Κύπρου από τους Τούρκους (1571) η ελληνική λογοτεχνική παραγωγή περιορίζεται στην **Κρήτη** και τα **Επτάνησα**,
- η Κρητική Λογοτεχνία της Ακμής είναι μία **χρυσή περίοδος** στην ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας
- λογοτεχνικά καθαρή (χωρίς μεσαιωνικά κατάλοιπα και λόγια στοιχεία) και υψωμένη γλώσσα, η ομιλούμενη κρητική διάλεκτος,
- **περισσότερα θεατρικά έργα**: εισηγητής του θεάτρου στην Κρήτη, και σημαντικότερος θεατρικός συγγραφέας, ο **Γεώργιος Χορτάτσης** (σύγχρονοι του ο Σαίξπηρ και ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος),
- **λιγότερα αφηγηματικά ποιήματα**: σημαντικότερος ποιητής ο **Βιτσέντζος Κορνάρος**.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

2. Αναγεννησιακή λογοτεχνία (1453-1669):

2.2.1 η Κρητική Λογοτεχνία «της Ακμής» (1570-1669)

Θέατρο

1. Γεώργιος Χορτάτσης

Έργα του, 1585-1600:

- (α) Ερωφίλη (τραγωδία),
- (β) Κατζούρμπος (κωμωδία),
- (γ) Πανώρια (ποιμ. δράμα).

2. Ιωάννης Ανδρέας Τρωίλος

(α) Ο Βασιλεύς Ροδολίνος, 1647

3. Άγνωστος (Βιτσ. Κορνάρος)

(α) Θυσία του Αβραάμ (θρησκευτικό δράμα, 1635).

Αφηγηματική ποίηση

1. Βιτσέντζος Κορνάρος

Το ωριμότερο έργο της περιόδου, ο Ερωτόκριτος (πβ. με ερωτικά ιπποτικά μυθιστορήματα, 13^{ος}-15^{ος} αι.), έμμετρο μυθιστόρημα, έκτασης 10 000 στίχων.

2. Άγνωστος

Το πρωιμότερο έργο της περιόδου, η Βοσκοπούλα (ποιμ. ειδύλλιο)

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

3. Η λογοτεχνία του αρχόμενου Νέου Ελληνισμού (1669-1830):

Περίοδος αφύπνισης του τουρκοκρατούμενου ελληνισμού: η εποχή των Φαναριωτών και του Νεοελληνικού Διαφωτισμού /ανάπτυξη της αστικής τάξης (1779).

Φάση Α'

(1669-1774)

Πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας, ανακιοπή της λογοτεχνικής ακμής.

Φάση Β'

(1774-1821)

Υπογραφή ρωσοτουρκικής Συνθήκης Κουτσούκ Καϊναρτζή (1774): προνόμια στον υπόδουλο ελληνισμό/αλλαγές, ελληνική μεσαία αστική τάξη.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

3. Η λογοτεχνία του αρχόμενου Νέου Ελληνισμού (1669-1830):

Ο ελληνισμός εθνικά ασυγκρότητος και μοιρασμένος σε τρεις διακεκριμένες ενότητες:

(α) τουρκοκρατούμενη

(β) φραγκοκρατούμενη

(γ) διασπορά

* Φραγκοκρατούμενα μέρη, μετά την απώλεια της Κύπρου (1571) και της Κρήτης (1669), είναι μόνο τα **Επτάνησα**. Εκεί μεταφυτεύεται η λογοτεχνική παραγωγή της Κρήτης (Β. Κορνάρος: τελευταίος εκπρόσωπος της προηγούμενης «εποχής» της λογοτεχνίας > Δ. Σολωμός: ο γνησιότερος εκπρόσωπος της νέας «εποχής» του ατομικού λυρισμού.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

3. Η λογοτεχνία του αρχόμενου Νέου Ελληνισμού (1669-1830):

3.1 «Φυλλάδα του Μεγαλέξανδρου»

- ανήκει στην πεζογραφία του τουρκοκρατούμενου ελληνισμού / στις *λαϊκές φυλλάδες*,
- πεζή διασκευή, δημοτικότερη στη γλώσσα και στο ύφος, που από το 1680 κυκλοφορεί σε φτηνές λαϊκές εκδόσεις,
- ιδιαίτερα αγαπητό λαϊκό ανάγνωσμα που υμνεί τα κατορθώματα του Μεγάλου Αλεξάνδρου,
- πηγή του η *Διήγησις Αλεξάνδρου* (α. έμμετρη διασκευή του 1388 του ελληνιστικού μυθιστορήματος του Ψευδο-Καλλισθένη στην αρχαία ελληνική, β. παραλλαγή της έμμετρης διασκευής του 1388 στη δημοτική το 1529, γ. πεζή διασκευή την ίδια περίοδο).

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

3. Η λογοτεχνία του αρχόμενου Νέου Ελληνισμού (1669-1830):

3.2 «*Άνθη ευλαβείας*» («εκχυθέντα εις την πανένδοξον μετάστασιν της θεομήτορος Μαρίας»):

- ανήκει στην **ποίηση του ελληνισμού της διασποράς**,
- **μεμονωμένη εμφάνιση** χωρίς συνοχή και χωρίς συνέχεια,
- μικρό φυλλάδιο, έκδοση του Φλαγγινιανού Ελληνομουσείου Βενετίας **(1708)** από τους «τρόφιμους και σπουδαίους» μαθητές του που γράφουν ρητορικές και ποιητικές δοκιμές,
- λεύκωμα σχολικό, με αρχαιόγλωσσα και λατινικά επιγράμματα, σαπφικές ωδές, ιταλικά σονέτα, ποιήματα και πεζά νεοελληνικά,

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

3. Η λογοτεχνία του αρχόμενου Νέου Ελληνισμού (1669-1830):

3.3 Εκκλησιαστική Ρητορική:

- **Φραγκίσκος Σκούφος:** λατινόφρονας, ανέπτυξε κατ' εξοχήν την Εκκλησιαστική Ρητορική, από την Κρήτη στην Ιταλία και στα Επτάνησα, εκδίδει στη Βενετία τον «Λόγο πανηγυρικό στο γενέθλιο του Προδρόμου» (1670), σημαντικότερο έργο του η ***Τέχνη της Ρητορικής*** (1681): εγχειρίδιο όπου αναφέρονται ένα προς ένα τα ρητορικά σχήματα και παρατίθενται για το καθένα παραδείγματα παρμένα από δικούς του λόγους,
- **Ηλίας Μηνιάτης:** ελληνόφρονας, φοιτητής του Φλαγγινιανού Ελληνομουσείου Βενετίας, δράση σε Επτάνησα, Βενετία, Κωνσταντινούπολη: ανακηρύχθηκε από τον Πατριάρχη «ιεροκήρυξ της Μεγάλης Εκκλησίας», ιδιαίτερης αξίας: ***Διδαχαί***
- **Κοσμάς ο Αιτωλός:** διδαχές, συνδυασμός του πνεύματος του Διαφωτισμού και της παιδείας με τη θρησκευτική πίστη και την εθνική συνείδηση.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

3. Η λογοτεχνία του αρχόμενου Νέου Ελληνισμού (1669-1830):

3.4 Διαφωτισμός:

↓
τρία διακριτά ρεύματα

↓
Θρησκευτικός Ουμανισμός
(Κλήρος)

↓
Φωτισμένος Δεσποτισμός
(Φαναριώτες)

↓
Ριζοσπαστικός Φιλελευθερισμός
(Αστοί, διασπορά &
τουρκοκρατούμενος ελληνισμός)

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

3. Η λογοτεχνία του αρχόμενου Νέου Ελληνισμού (1669-1830):

3.4.1 Θρησκευτικός Ουμανισμός: εκπρόσωποι του οι κληρικοί που συγκεντρώνονται στο Πατριαρχείο μετά την εγκατάστασή του στο Φανάρι (1603),

- **Ευγένιος Βούλγαρης:** στη γραμμή του Βολταίρου, προοδευτικό πνεύμα αλλά άτεγκτος γλωσσικός αρχαϊσμός,
- **Ιώσηπος Μοισιόδαξ:** μαθητής του Βούλγαρη αλλά υποστηρικτής του «κοινού ύφους», Παιδαγωγία (Βενετία, 1779), έργο επηρεασμένο από τον Locke.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

3. Η λογοτεχνία του αρχόμενου Νέου Ελληνισμού (1669-1830):

3.4.2 Φωτισμένος Δεσποτισμός: εκπρόσωποι του οι Φαναριώτες, δηλ. οι **κοσμικοί** που συγκεντρώθηκαν στο Φανάρι και στους οποίους το Πατριαρχείο απένεμε τίτλους και αξιώματα, αργότερα παίρνουν υψηλά αξιώματα στην Υψηλή Πύλη («μεγάλος διερμηνέας», «ηγεμόνας»), υπέρ της λόγιας και αρχαιόγλωσσης παράδοσης ≠ κλίμα της Βενετίας και των Επτανήσων,

- **Νικόλαος Μαυροκορδάτος:** Φιλοθέου Πάρεργα (1718) στην επίσημη γλώσσα,
- **Δημήτριος Καταρτζής:** ακολουθεί τη γραμμή του Μοισιόδακα σχετικά με το «κοινό ύφος», στοχαστής και γλωσσικός μεταρρυθμιστής: «η ρωμαίικια γλώσσα ...είναι κατά πάντα καλύτερ' απ' όλες τις γλώσσες και ότι η καλλιέργειά της και η συγγραφή βιβλίων σ' αυτήνα είναι γενική και ολική αγωγή του έθνους», βλ.: (α) Εγκώμιο του φιλοσόφου, μακαρισμός του ορθοδόξου, ψόγος του άθεου, ταλάνισμα του δεισιδαιμών, (β) Γνώθι σαυτόν, (γ) Γραμματική της αρχαίας (στα νεοελληνικά), (δ) Γραμματική της νεοελληνικής, (ε) Νεοελληνική στιχουργική. Στον κύκλο του ανήκουν οι Αθ. Χριστόπουλος, Γρ. Κωσταντάς, Δανιήλ Φιλιππίδης κ.ά.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

3. Η λογοτεχνία του αρχόμενου Νέου Ελληνισμού (1669-1830):

3.4.3 Ριζοσπαστικός Φιλελευθερισμός: εκπρόσωποι του οι αστοί Έλληνες της διασποράς και του τουρκοκρατούμενου ελληνισμού,

- **Αδαμάντιος Κοραής:** (Γαλλία) ο πρώτος έλληνας φιλόλογος με ευρωπαϊκό κύρος ενταγμένος στη μεγάλη άνθηση της φιλολογικής επιστήμης και της αρχαιογνωσίας της εποχής του, οπαδός της **«μέσης οδού»** (γλώσσα κοινή αλλά «καλλωπισμένη») στη γλωσσική διαμάχη «αρχαϊστών» και δημοτικιστών («χυδαϊστών»),
- **Ρήγας Φεραίος:** (Αυστρία) η συνισταμένη όλων των τάσεων της εποχής, δημοσιεύει επαναστατικά φυλλάδια και τραγούδια (*Σύνταγμα της Ελλάδος, Νέα Πολιτική Διοίκησης, Θούριος*), πρόδρομος και πρωτομάρτυρας της ελληνικής ελευθερίας, αλλά και έργα όπως: *Σχολείον των ντελικάτων εραστών* (1790, η πρώτη συλλογή νεοελληνικών διηγημάτων), *Φυσικής απάνθισμα* (1790),
- **Ιωάννης Βηλαράς:** (Ιωάννινα), οπαδός του (άκρατου) δημοτικισμού με τη *Ρομέικη γλώσα*, βιβλίο γραμμένο σε επαναστατικό, σχεδόν φωνητικό, σύστημα ορθογραφίας χωρίς τόνους και πνεύματα, αφιερωμένο στον Αθ. Ψαλίδα και τον *Λογιότατο ταξιδιώτη*, γράφει ποίηση και μεταφράζει αρχαίους.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

3. Η λογοτεχνία του αρχόμενου Νέου Ελληνισμού (1669-1830):

3.4.4 λογοτεχνία του Διαφωτισμού:

Ποίηση

(α) νεοκλασικιστική ανακρεόντεια-αρκαδική ποίηση: ύμνοι στον άνοιξη, στον έρωτα, το κρασί, την Αφροδίτη κ.ά. («Ανακρεοντισμός»: εντάσσεται στο ευρύτερο λογοτεχνικό ρεύμα του «Αρκαδισμού», αναβίωσή του μετά την έκδοση ποιημάτων, το 1559, που αποδίδονταν στον Ανακρέοντα, ενώ ήταν προϊόν της βυζ. περ.), Φαναριώτες,

(β) εθνεγερτήρια άσματα: στόχος ο ξεσηκωμός του έθνους, Ρήγας Φεραίος και Επτανήσιοι: Αντώνιος Μαρτελάος, Θωμάς Δανειλάκης,

(γ) προρομαντική «ποίηση των τάφων»: Α. Κάλβος, *Εις θάνατον*.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

3. Η λογοτεχνία του αρχόμενου Νέου Ελληνισμού (1669-1830):

3.4.4 λογοτεχνία του Διαφωτισμού:

Πεζογραφία

(α) **Φαναριώτες:** Νικόλαος Μαυροκορδάτος, *Φιλοθέου Πάρεργα* (1718),

(β) **Διαφωτιστές:** Ρήγας Φεραίος, *Σχολείον των ντελικάτων εραστών* (μετάφραση) και Ιωάννης Καρατζάς, *Έρωτος αποτελέσματα* (πρωτότυπο),

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

3. Η λογοτεχνία του αρχόμενου Νέου Ελληνισμού (1669-1830):

3.5 λογοτεχνία της προεπαναστατικής και επαναστατικής περ.:

Ποίηση

(α) δημοτικά (κλέφτικα) τραγούδια

(β) πολεμιστήρια άσματα (σε λόγια γλώσσα),

Πεζογραφία

(*) Απομνημονεύματα – «μαρτυρίες» του Αγώνα: Ιωάννης Μακρυγιάννης, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Παλαιών Πατρών Γερμανού, Φωτάκου.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

4. Ο «εθνορομαντισμός» (1830-1880):

- περίοδος ιδεολογικής συγκρότησης του νεοελληνικού έθνους-κράτους,
- εδραίωση της αλυτρωτικής πολιτικής της «Μεγάλης Ιδέας» και του τριμερούς σχήματος της «συνέχειας» (Αρχαιότητα > Βυζάντιο > Νέος Ελληνισμός),
- κέντρα λογοτεχνικής παραγωγής: **Αθήνα** (ποίηση και πεζογραφία) και **Επτάνησα** (κυρίως ποίηση),
- δύο φάσεις λογοτεχνικής παραγωγής: από το **1830-1850** και από το **1850-1880** (περίοδος «πτώσης του ιδανικού»),
- έντονη και πάλι η **δυτική επίδραση**.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

4. Ο «εθνορομαντισμός» (1830-1880):

Ποίηση

4.1. Επτάνησα:

- μακρόχρονη απουσία τουρκικού ζυγού, **απρόσκοπτη επαφή με τη Δύση**, οικονομική ανάπτυξη,
- ποιητές **διαφορετικής τεχνοτροπίας** (Κάλβος Σολωμός κ.ά.) αλλά κοινώς αποδεκτή η γόνιμη διασταύρωση με:
 - (α) την ιταλική και γενικότερα την ευρωπαϊκή λογοτεχνία,
 - (β) την Κρητική Λογοτεχνία,
 - (γ) το Δημοτικό Τραγούδι,
 - (δ) την ποίηση του Βηλαρά και του Χριστόπουλου
- θέματα: πατρίδα, θρησκεία, φύση, γυναίκα

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

4. Ο «εθνορομαντισμός» (1830-1880):

Ποίηση

4.1. Επτάνησα:

(α) **Διονύσιος Σολωμός (1798-1857):** προσήλωση στην ιδέα της τελειότητας, προσπάθεια για απόλυτη ταύτιση ποιητικής σύλληψης και έκφρασης, ποιότητα και καθαρότητα ποιητικού λόγου, **δημοτική γλώσσα, ιταλική επίδραση, επίδραση της Αισθητικής-Φιλοσοφίας του Γερμανικού Ιδεαλισμού/Ρομαντισμού** (Kant, Hegel, Schiller κ.ά.), πλούσιο ποιητικό έργο, μεγάλα συνθέματα => κατέχει την **πρώτη θέση στη νεοελληνική ποίηση και ισότιμη θέση ανάμεσα στους μεγάλους ευρωπαίους (ρομαντικούς) ποιητές**. Ο κύκλος του: Ιακ. Πολυλάς, Ι. Τυπάλδος, Γερ. Μαρκοράς κ.ά. Γνωστά τα *Άπαντά* του από τον Ιάκ. Πολυλά (1859).

- Βλ.: *Λάμπρος* (1824-26/1833-34), *Κρητικός* (1833-34), *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι* (1826/1833-1844/1844-1849), *Πόρφυρας* (1847-1849), *Γυναίκα της Ζάκυνθος* (1826/1829/1833) κ.ά.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

4. Ο «εθνορομαντισμός» (1830-1880):

Ποίηση

4.1. Επτάνησα:

(β) **Ανδρέας Κάλβος (1792-1869):** αυστηρός και μοναχικός, καμία επαφή με τον Διον. Σολωμό, ποιητικό έργο που περιλαμβάνει μόνο είκοσι ωδές, ύμνοι στην αρετή, εντελώς προσωπικό ύφος, υψηλός και σοβαρός τόνος, ιδιοτυπία στη γλώσσα, **πρωτοπόρος της λυρικής έκφρασης**. Περιφρονήθηκε και αγνοήθηκε από τους σύγχρονους και τους μεταγενέστερούς του, αναγνωρίζεται από τον Παλαμά (1888). Τυπικά και μόνο εντάσσεται στην Επτανησιακή Σχολή.

Βλ.: *Λύρα* (Γενεύη, 1824), *Λυρικά* (Παρίσι, 1826) (γεν. τίτλος: *Ωδαι*).

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

4. Ο «εθνορομαντισμός» (1830-1880):

Ποίηση

4.1. Επτάνησα:

(γ) **Αριστοτέλης Βαλαωρίτης (1824-1879)**: διαφορετική «πορεία» σε σχέση με τον Κάλβο και τον Σολωμό, βασικό στοιχείο του έργου του ο πατριωτισμός, θέματα εμπνευσμένα από την Ελληνική Επανάσταση και τους αγώνες των αρματολών και των κλεφτών, επηρεασμός από το Δημοτικό Τραγούδι, **έντονος ρητορισμός**.

Βλ.: *Η Κυρά Φροσύνη* (1859), *Αθανάσιος Διάκος* (1867), *Φωτεινός* (1879, ανολοκλήρωτο).

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

4. Ο «εθνορομαντισμός» (1830-1880):

Ποίηση

4.2. Αθήνα:

- γνωστή η γραμματολογική περίοδος και ως «Φαναριώτες και η Ρομαντική Σχολή των Αθηνών», η πρώτη λογοτεχνική σχολή του απελευθερωμένου ελληνισμού,
- εισαγωγή της **λόγιας γλώσσας** (καθαρεύουσας) στη λογοτεχνία,
- **βασικότερη δυτική επίδραση η γαλλική** (Lamartine, Hugo),
- **αθηναϊκός ρομαντισμός** (στροφή στο ένδοξο παρελθόν, μελαγχολική διάθεση, απαισιοδοξία, έμμονη ιδέα του θανάτου, πομπώδες ύφος) **≠ επτανησιακός/σολωμικός ρομαντισμός** (διάνοια, Λόγος, δημιουργική φαντασία, Υψηλό κ.ά.),
- Βλ. Αχιλ. Παράσχος (1838-1895), *Μυρσίναι*, 1881 (ελεγειακό-ερωτικό):
«Την θέλω ασθενή εγώ την φίλην μου, ταχείαν, / ωχράν την θέλω και λευκήν ως νεκρικήν σινδόνην, / με είκοσι φθινόπωρα, με άνοιξιν καμμίαν...».

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

4. Ο «εθνορομαντισμός» (1830-1880):

Ποίηση

4.2. Αθήνα:

(α) Παναγιώτης Σούτσος (1806-1868):

- **Οδοιπόρος (1831):** «δραματικόν ποίημα», εισαγωγή του ρομαντισμού στην Ελλάδα, η πρώτη έκδοση σε γλώσσα κοντά στην ομιλούμενη, αργότερα συνεχής εξαρχαϊσμός, υπόθεση = φυγή από την πραγματικότητα, ρομαντικό πάθος, εκφραστική δύναμη, λυρική ευγένεια,
- **Νέα Σχολή του γραφόμενου λόγου (1853):** θεμελίωση του ιδανικού της πλησιέστερης επιστροφής στην αρχαία => απάντηση/επίθεση από τον Κ. Ασώπιο (καθ. Στην Ιόνιο Ακαδημία και έπειτα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών) για τις ρομαντικές και γλωσσικές υπερβολές και προβολή της ποίησης του Σολωμού και του Ερωτόκριτου ως δείγματος πραγματικής ποίησης.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

4. Ο «εθνορομαντισμός» (1830-1880):

Ποίηση

4.2. Αθήνα:

(β) **Αλέξανδρος Σούτσος:** Σάτυρες (1827), Ο Άσωτος (1830), Πανόραμα της Ελλάδος (1833): πιο κοντά στη δημοτική, ειρωνική διάθεση, επιδράσεις από τον Χριστόπουλο, Ο περιπλανώμενος (1839),

(γ) **Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής:** Δήμος και Ελένη (1831): καθαρά ρομαντική υφή, γλώσσα η «συγυρισμένη» δημοτική με κάποια λόγια ψυχρότητα, Διάφορα ποιήματα (1837) συνυπάρχουν ποιήματα στην καθιερωμένη ποιητική καθαρεύουσα των Φαναριωτών και στη δημοτική, **περισσότερο επηρεασμένος από τους γερμανούς ποιητές**, Άπαντα τα φιλολογικά του έργα, εκδίδονται από τον ίδιο σε δεκαεννέα τόμους,

(δ) Βλ.: Γ. Ζαλοκώστας, Δ. Παπαρρηγόπουλος («Μόνος, καθώς αυτό το φως εις το νεκροταφείον / φωτίζουν πόθων μνήματα και πτώματα ονείρων/...»), Σπ. Βασιλειάδης («Ποθώ λαμπρά ερείπια και σκιαυγείς ερήμους / μονήρης να αφήνομαι εις ρεμβασμούς πενθίμους»), Αχ. Παράσχος κ.ά.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

4. Ο «εθνορομαντισμός» (1830-1880):

Πεζογραφία

4.2. Αθήνα:

Ιστορικά μυθιστορήματα στη γραμμή του ρομαντισμού:

- (α) **Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής:** *Αυθέντης του Μορέως* (1850),
- (β) **Στέφανος Ξένος:** *Ηρωίδα της Ελληνικής Επανάστασεως* (1852),
- (γ) **Κωνσταντίνος Ράμφος:** *Κατσαντώνης* (1860), *Τελευταίαι ημέραι του Αλή Πασά* (1862).

Ιστορικά μυθιστορήματα που ξεφεύγουν από τη γραμμή του ρομαντισμού:

- (δ) **Εμμανουήλ Ροΐδης:** *Η Πάπισσα Ιωάννα* (1866), εντός ιστορικού πλαισίου αλλά στο πνεύμα του ορθολογισμού και της ειρωνείας, που φτάνει μέχρι την απιστία,
- (ε) **Παύλος Καλλιγάς:** *Θάνος Βλέκας* (1855), αντλεί το θέμα του όχι από το παρελθόν αλλά από την πραγματικότητα της εποχής του, εικόνες ρεαλιστικές που εκφράζονται με ειρωνεία και σαρκασμό, μυθοπλαστική διάθεση, πλοκή, διαγραφή των χαρακτήρων,

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

4. Ο «εθνορομαντισμός» (1830-1880):

Πεζογραφία

4.2. Αθήνα:

Αστικά μυθιστορήματα που απεικονίζουν τη σύγχρονη πραγματικότητα, με διάθεση σατιρική και κριτική:

(στ) Γρηγόριος Παλαιολόγος: *Ο πολυπαθής* (1839), *Ζωγράφος* (1842),

(ζ) Ιάκωβος Πιτσιπίος: *Ο πίθηκος Ξουθ ή τα ήθη του αιώνος* (1848)

(η) Δημήτριος Βικέλας: *Λουκής Λάρας* (1879), ιστορικό πλαίσιο της Ελληνικής Επανάστασης αλλά κριτική/ειρωνική διάθεση.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

5. Η λογοτεχνία του αστικού εκσυγχρονισμού (1880-Α'Π.Π.):

- 1870-80: ζυμώσεις για δημιουργική αναζωογόνηση και αλλαγή,
- ο ρομαντισμός της προηγούμενης περιόδου έχει ήδη πέσει σε παρακμή,
- η νέα γενιά δεν βρίσκει ικανοποίηση στα καθιερωμένα σχήματα και ζητά κάτι καινούριο στην ποίηση, στην επιστήμη και στην πνευματική ζωή,
- το 1865 δημιουργείται ο **Φιλολογικός Σύλλογος «Παρνασσός»**, το 1877 καθιερώνει δικό του δραματικό διαγωνισμό και καλεί ως κριτή τον Εμ. Ροΐδη: *Περί συγχρόνου ελληνικής ποιήσεως* (δοκίμιο) => η ποίηση στην Ελλάδα δεν υπήρχε ούτε και μπορούσε να υπάρξει, γιατί της έλειπε η **«περιρρέουσα ατμόσφαιρα»** (η συμμετοχή στον διανοητικό βίο των σύγχρονων εθνών),
- πρώτη εμφάνιση της νέας γενιάς ποιητών με τους *Στίχους* του Ν. Καμπά (εισαγωγή του Παρνασσισμού) και τους *Ιστούς αράχνης* του Γ. Δροσίνη, το 1880.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

5. Η λογοτεχνία του αστικού εκσυγχρονισμού (1880-Α' Π.Π.):

Ποίηση

τρία κυρίαρχα λογοτεχνικά ρεύματα

Παρνασσισμός

αντίδραση προς τον Ρομαντισμό, κατά του στόμφου και του ρητορισμού, υπέρ της απλότητας στην έκφραση, υπέρ των οικείων θεμάτων, επιμέλεια μορφής και στίχου, απόρριψη της καθαρεύουσας...

Συμβολισμός

αντίδραση προς τον Παρνασσισμό και την υπερβολική αντικειμενικότητα και αυστηρότητά του, οι λέξεις εκφράζουν κυρίως πνευματικές ή ψυχικές καταστάσεις, υπολανθάνει ένας μετα-ρομαντισμός...

Αισθητισμός

η θέση ότι η τέχνη έχει αυτάρκεια και αυτοτέλεια καθεαυτήν, δεν υπηρετεί κανέναν άλλο «υψηλότερο σκοπό» και δεν κρίνεται με ηθικά, πολιτικά, κοινωνικά ή άλλα ωφελιμιστικά κριτήρια...

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

5. Η λογοτεχνία του αστικού εκσυγχρονισμού (1880-Α'Π.Π.):

Ποίηση

- **Παλαμάς** και ο κύκλος του (Δροσίνης, Μαλακιάσης κ.ά. / «ποίηση της χαμηλής φωνής»), επηρεασμένοι από τον Παρνασσισμό (επιδρ. από τους γάλλους Παρνασσιακούς (Sully Prudhomme, François Corpée))
- **Σικελιανός, Βάρναλης, Καβάφης**: ποίηση η οποία συνυπάρχει, αλλά απομακρύνεται από τον κύκλο του Παλαμά, ιδεολογικά ταγμένος ο Βάρναλης, μακριά από το εθνικό κέντρο ο Καβάφης (ποιήματα «ιστορικά», «φιλοσοφικά», «ηδονικά» ή «ιστορικο-φιλοσοφικο-ηδονικά»), επηρεασμένος από τα Επτάνησα (λόγω καταγωγής) ο Σικελιανός,
- **Καρυωτάκης** και ο κύκλος του (Λαπαθιώτης, Άγρας, Πολυδούρη κ.ά. / «ποίηση της παρακμής», «καταραμένοι ποιητές»), συνεχίζουν την αμφισβήτηση του Βάρναλη, ιδεολογικά ανέντακτοι, βρίσκονται στο μεταίχμιο του Μοντερνισμού.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

5. Η λογοτεχνία του αστικού εκσυγχρονισμού (1880-Α' Π.Π.):

Πεζογραφία

τρία κυρίαρχα λογοτεχνικά ρεύματα

Ρεαλισμός

Νατουραλισμός

Ηθογραφία

ως ιδιαίτερη τεχνοτροπία ξεινιά από τη Γαλλία το δεύτερο μισό του 19^{ου} αι. με τον **Flaubert**, τον **Zola**, τον **Maupassant** κ.ά., τάση για πιστή αναπαράσταση της **πραγματικότητας**, προσοκόλληση στην **αντικειμενικότητα** και στις απόψεις της **καθημερινής ζωής** και της εμπειρίας, «τα γεγονότα πρέπει να μιλούν από μόνα τους»...

η προέλευση του όρου οφείλεται στον αρχηγό της νατουραλιστικής σχολής **Emile Zola**, αναπτύχθηκε από τον ρεαλισμό, κοινός τόπος η αναπαράσταση του ανθρώπου ως **δέσμιου εξωτερικών** (κοινωνικών και φυσικών) **και εσωτερικών** (ενστίκτων, παρορμήσεων κ.ά.) **παραγόντων**, περιορισμός της ανθρώπινης ελευθερίας...

ως όρος δημιουργήθηκε από τον Ζ. Στεφανόπουλο (περ. *Πανδώρα*, 20, 1869-70) κατά μετάφραση του γαλλικού **«Roman de mœurs»**, εμφανίζεται στην Ελλάδα την προτελευταία δεκαετία του 19^{ου} αι. (απομάκρυνση από τον ρομαντισμό και το ιστορικό μυθιστόρημα) ως περιγραφή της ελληνικής **υπαίθρου**, των τοπικών παραδόσεων και των **απλοϊκών ανθρώπων**...

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

5. Η λογοτεχνία του αστικού εκσυγχρονισμού (1880-Α' Π.Π.):

Πεζογραφία
κυρίαρχες μορφές

Αλ. Παπαδιαμάντης

Πάνω από 200 διηγήματα, τα περισσότερα ζωγραφίζουν περιστατικά και ανθρώπους της Σκιάθου, πέρα από το ηθογραφικό στοιχείο μία «νεοελληνική λαϊκή μυθολογία», γλώσσα μία προσωπική και ιδιότυπη καθαρεύουσα...

Γ. Βυζυηνός

Το αμάρτημα της μητρός μου (1883), *Μόνον της ζωής του ταξίδιον* (1884), *Μοσκόβ Σελήμ* (1895, το αριστούργημα του Γ. Βιζυηνού), γλώσσα καθαρεύουσα διανθισμένη με διαλόγους στη δημοτική...

Δημ. Βικέλας

Λουκής Λάρας (1879): στο μεταίχμιο ανάμεσα στο ιστορικό μυθιστόρημα και το ηθογραφικό διήγημα, ο ήρωας δεν έχει ενεργό ρόλο στην Επανάσταση, γλώσσα μετριοπαθής καθαρεύουσα...

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

5. Η λογοτεχνία του αστικού εκσυγχρονισμού (1880-Α'Π.Π.):

Πεζογραφία
επιμέρους διακρίσεις

- **Αγροτικό & αστικό ηθογραφικό διήγημα:** Παπαδιαμάντης (*Μοιρολόγι της φώκιας, Φόνισσα* κ.ά.) Καρκαβίτσας (*Λόγια της πλώρης, Παλιές αγάπες*), Ξενόπουλος (και αστικό μυθιστόρημα / *Πλούσιοι και φτωχοί, Τίμιοι και άτιμοι*) κ.ά.,
- **Νατουραλιστικό αφήγημα:** Καρκαβίτσας (*Λυγερή, Ζητιάνος*), Θεοτόκης (*Η τιμή και το χρήμα*),
- **Κοινωνιστικό μυθιστόρημα:** Θεοτόκης (*Σκλάβοι στα δεσμά τους*), Χατζόπουλος (*Πύργος του Ακροπόταμου*),
- **Συμβολιστικό μυθιστόρημα:** Χατζόπουλος (*Φθινόπωρο*),
- **«Υπαρξιστικό-ιδεολογικό» μυθιστόρημα:** Καζαντζάκης (*Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά, Ο Χριστός ξανασταυρώνεται, Ο Καπετάν Μιχάλης* / μεταφυσική – υπαρξιακή αγωνία, αναζητεί τη λύτρωση στη γνώση, στα ταξίδια, στην επαφή με τους ανθρώπους, βλ. π.χ. το μικρό κείμενο *Ασκητική*).

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

6. Η λογοτεχνία του Μεσοπολέμου

Μοντερνισμός

- διεθνές κίνημα που επηρέασε όλες τις μορφές τέχνης,
- πρόδρομοι που εγκαινιάζουν τη μοντέρνα ποιητική γραφή (ήδη από το β' μισό του 19^{ου} αι.) οι γάλλοι ποιητές **Baudelaire, Mallarmé, Rimbaud, Verlaine, Lautréamont**,
- προσπάθεια κατάργησης των καθιερωμένων κανόνων και συμβάσεων μέσα από **ριζοσπαστικούς πειραματισμούς**, ελεύθερος στίχος – κατάργηση ομοιοκαταληξίας ελλειπτικές προτάσεις, ετερόκλητοι συνδυασμοί λέξεων, «αντιποιητικά» στοιχεία, η ποιητική γλώσσα συμβολική,
- έμφαση στην **υποκειμενική συνείδηση** του ατόμου και την αλλοτριώσή της.
- προδρομικές μορφές του νεοτερικού ποιητικού λόγου στη νεοελληνική λογοτεχνία: **Κ.Π. Καβάφης, Κ.Γ. Καρυωτάκης και Τ. Παπατσώνης**.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

6. Η λογοτεχνία του Μεσοπολέμου

Ποίηση

(α) Κ.Π. Καβάφης, Κ.Γ. Καρυωτάκης (*Ο πόνος του ανθρώπου και των πραγμάτων*/1919, *Νηπενθή*/1921, *Ελεγεία και Σάτιρες*/1928), Τάκης Παπατσώνης (*Εκλογή Α΄*, *Εκλογή Β΄*) ➡ οι **πρόδρομοι** της επόμενης γενιάς,

(β) Γ. Σεφέρης (*Στροφή*, 1931) ➡ εισαγωγή της **Γενιάς του '30**,

(γ) Γ. Ρίτσος, Νικηφ. Βρεττάκος ➡ ιδεολογικά «στρατευμένοι»,

(δ) Α. Εμειρίκος (*Υψικάμινος*, 1935), Ν. Εγγονόπουλος (*Μπολίβάρ*, 1942-43), Οδ. Ελύτης (*Ο Έρωτας*, *Το αρχιπέλαγος* κ.ά.: ήπιος υπερρεαλισμός) ➡ **υπερρεαλιστές** (βλ. και Νίκος Γιάτσος, *Αμοργός*, 1943 ως αργοπορημένη εμφάνιση του υπερρεαλισμού),

(ε) Γ. Βαφόπουλος, Ζ. Καρέλη ➡ «**υπαρξιακοί**» της Θεσσαλονίκης.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

6. Η λογοτεχνία του Μεσοπολέμου

Πεζογραφία

- (α) Γ. Θεοτοκάς, Α. Τερζάκης ➡ «ιδεολογικό» μυθιστόρημα
- (β) Στρ. Μυριβήλης, Ηλ. Βενέζης, Παντ. Πρεβελάκης, Αγγ. Τερζάκης ➡ μυθιστόρημα «μαρτυρία» (ιστορ. τομή η Μικρασιατική Καταστροφή)
- (γ) Μ. Καραγάτσης, Θανάσης Πετσάλης-Διομήδης, Κοσμάς Πολίτης ➡ «αστικό μυθιστόρημα,
- (δ) Μέλπω Αξιώτη (*Δύσκολες Νύκτες*, 1938), Γ'. Σιαριμπας (*Μαριάμπας*, 1935) ➡ «υπερρεαλίζων» μυθιστόρημα («αυτόματη» γραφή),
- (ε) Νίκος-Γαβριήλ Πεντζίκης, Στ. Ξεφλούδας ➡ «σχολή της Θεσσαλονίκης» (καλλιέργεια της αφηγηματικής τεχνικής του εσωτερικού μονόλογου).

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

7. Η Μεταπολεμική Λογοτεχνία :

1940-1974

Κοινωνικο-ιστορικά συμφραζόμενα
ταραγμένης περιόδου (Β' Π.Π.,
Κατοχή, Εμφύλιος, Χούντα,
Μεταπολίτευση), ποίηση και
πεζογραφία της «ήττας»,
σε αρκετές περιπτώσεις ταγμένη
ιδεολογικά (αριστερά),
ποίηση: Λειβαδίτης, Αναγνωστάκης,
Σινόπουλος κ.ά.,
πεζογραφία: Αλεξάνδρου, Τσίρκας,
Κοτζιάς κ.ά.

Βλ.: Ιστορίες της Λογοτεχνίας:

- Δίνος Πολίτης, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα, ΜΙΕΤ 1993, σ. 333 κ.ε.
- Μ. Vitti, R. Beaton, Αλ. Αργυρίου

1974-σήμερα

Βλ. Ιστορίες της Λογοτεχνίας:

- Μ. Vitti, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα, Οδυσσέας 2003, 413-452.
- R. Beaton, *εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία*, Αθήνα, Νεφέλη 1996,
- Αλ. Αργυρίου, *Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας και η πρόσληψή της*, Αθήνα, Καστανιώτης 2001-2007.

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

8. Η Νεοελληνική Λογοτεχνία της Κύπρου:

- στα κυπριακά γράμματα ο γραμματολογικός διαχωρισμός των λογοτεχνών συμβαδίζει με τις ιστορικές περιπέτειες του νησιού:

(α) 1878-1959: Αγγλοκρατία (1878-1959)

- τομή: Απελευθερωτικός Αγώνας Ε.Ο.Κ.Α (1955-59)

(β) 1960-1974: Κυπριακή Ανεξαρτησία (1960-1974)

- τομή: Τουρκική Εισβολή (1974)

(γ) 1974-σήμερα: Ημικατοχή (1954-σήμερα)

- τομή: Ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2004)

...Οι «εποχές» της λογοτεχνίας

8. Η Νεοελληνική Λογοτεχνία της Κύπρου:

- περιοδολόγηση λογοτεχνικής παραγωγής της Κύπρου:

(α) Κυρίως Αγγλοκρατία (1900-1945):

ποίηση: Βασ. Μιχαηλίδης, Δημ. Λιπέρτης, Πάυλος Λιασίδης, Τεύκρος Ανθίας, Θεοδόσης Πιερίδης κ.ά.,

πεζογραφία: Νίκος Νικολαΐδης, Λουκίης Ακρίτας κ.ά.,

(β) Ύστερη Αγγλοκρατία-Αγώνας ΕΟΚΑ (1945-1960):

ποίηση: Κύπρος Χρυσάνθης, Κώστας Μόντης, Παντελής Μηχανικός Νίκος Κρανιδιώτης κ.ά.,

πεζογραφία: Γιώργος Φιλίππου Πιερίδης, Κώστας Μόντης κ.ά.,

(γ) Κυπριακή Δημοκρατία-Γενιά της Ανεξαρτησίας (1960-1974):

ποίηση: Θεοδόσης Νικολάου, Μιχ. Πασιαρδής, Κυρ. Χαραλαμπίδης κ.ά.,

πεζογραφία: Γιάννης Κατσούρης, Πάνος Ιωαννίδης, Ήβη Μελεάγρου κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

- **Κ.Θ. Δημαράς**, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Από τις πρώτες ρίζες ως την εποχή μας*, Αθήνα, Γνώση 2000.
- **Λίνος Πολίτης**, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα, ΜΙΕΤ 1993.
- **M. Vitti**, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα, Οδυσσέας 2003.
- **R. Beaton**, *εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία*, Αθήνα, Νεφέλη 1996.
- **Αλ. Αργυρίου**, *Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας και η πρόσληψή της*, Αθήνα, Καστανιώτης 2001-2007.

Στοιχεία επικοινωνίας

Αντρέας Αντζουλής | Διδάκτωρ Νεοελληνικής Φιλολογίας

- Επιθεωρητής Μέσης Εκπαίδευσης Φιλολογικών Μαθημάτων
- Υπεύθυνος Ομάδας Αναλυτικού Προγράμματος Λογικής-Φιλοσοφίας
- Συνυπεύθυνος Ομάδας Αναλυτικού Προγράμματος Λογοτεχνίας

Επικοινωνία:

- ✉ aantzoulis@schools.ac.cy
- ☎ + 357 22800895 / + 357 24821379
- 🏛 Κίμωνος και Θουκυδίδου, Ακρόπολη 2006, Λευκωσία [Γρ. 306]
- 🏛 Ελευθερίας 2, Αραδίππου 7102, Λάρνακα [Γρ.117]

